

FRANTIŠEK ŠMAHEL, *Jan Hus. Život a dílo*, Praha 2013, Argo, 312 s., ISBN 978-80-257-0875-0

Monografie Františka Šmahela věnovaná Janu Husovi vychází v pravou chvíli, protože ještě nepropukla mediální kampaň, kterou lze očekávat s blížícím se jubileem Husova upálení. Z pera renomovaného, zjícího klasika české medievalistiky tak dostáváme do rukou dílo, které má všechny parametry vědecké monografie a zároveň může upoutat pozornost širší veřejnosti. Kniha je mimo jiné připomínkou, že historie je disciplína od svých počátků inspirovaná vlastní múzou, a patří také do oboru krásné literatury. Profesor Šmahel je tedy vedle renomovaného badatele i talentovaným spisovatelem.

K napsání recenze jsem se odhodlal mimo jiné i díky autorovu přání, aby se kniha pokud možno dostala do rukou i těm, kteří do středověku nezavítají příliš často (s. 11). Nejsem medievalista, vlastně ani profesní historik, i když jsem pár let historii studoval; je to kvalifikace pochybná a uplynulým půl stoletím omšelá.

S trochou drzosti se snad mohou pokládat za historika idejí a k Husovi jsem se dostal na přelomu 70. a 80. let v hlubokém disentu vlastně na zakázku. Na vyzvání Ivana Havla jsem pro bytový seminář na tehdejší Engelsově nábřeží připravil několik přednášek o Husovi v souvislosti s tehdy probíhajícím disentním sporem a smysl českých dějin. Ivanovou péčí potom kazety s nahrávkami přednášek a diskuse dosti kolovaly a vyvolaly relativně bouřlivou odezvu, pozitivní i negativní. Evu Kantůrkovou pobouřily do té míry, že napsala beletristickou knihu o mistru Janovi. Mne po letech vynesly pozvání na vatikánský kongres věnovaný Janu Husovi. Vzpomínka na těch několik dní v Římě patří v mé akademické kariéře k těm nejmilejším.

Neměl jsem tehdy za sebou žádná bádání v archivech, pouze jsem přečetl literaturu tehdy v Praze dostupnou. Pak už jsem se Husem zabýval jen příležitostně a bez jakékoli profesionální aspirace. Ve Šmahelově knize jsem s potěšením zjistil, že velkou část základní literatury jsem četl. To, co snad bylo na mých tehdejších výkladech podnětné, byť poněkud provokativní, byla systematická snaha o konfrontaci stanovisek autorů protestantské provenience, zejména Novotného, Kybala a Bartoše, a autorů katolických, zejména Sedláka. Nesnažil jsem se o zjištění, která ze stran má pravdu, ale o to, abych porozuměl tomu, proč si nemohou rozumět. Vodítko mi poskytla kniha Emanuela Rádla *Válka Čechů s Němci* (Praha 1928), kde je v kapitole *Dekret kutnohorský* (s. 41–62) věnována osobě Jana Husa a sporům na Karlově univerzitě pozornost, která pro mne měla celoživotní význam. (V těch letech jsem pod pseudonymem K. Žádný napsal pro pařížský

časopis Svědectví studii *E. Rádl – náš současník*, takže jsem byl s Rádlovým dílem dobře obeznámen.)

Druhým podnětem k sepsání tohoto textu je skutečnost, že ačkoli se František Šmahel velmi pečlivě a s porozuměním vyrovnává se svými předchůdci a píše i o druhém životě Husově, Rádl nezmiňuje. To mne překvapilo. Samozřejmě Rádl není historik a jeho výklad ve *Válce Čechů s Němci* nepřináší žádné nové podněty z oblasti bádání o Husovi a husitství, a kdyby Šmahel nebyl tím, kým pro mne je, lehce bych se smířil s tím, že Rádl nečetl.

Jenže před několika lety se do města svých univerzitních studií vrátil islandský profesor Johann Arnason. Před padesáti lety jsme spolu studovali na tehdejší báječně filozofické fakultě. Arnason je historický sociolog, a tak jsem se jej zeptal, jaké autoritě a pověsti se mezi západními historiky těší prof. Šmahel. Četl jsem tehdy zrovna s nadšením nějakou Šmahelovu knihu a Arnason mi se svým osobitým humorem odpověděl. „Pověsti se těší skvěle, autorita se blíží autoritě Písma svatého.“ Uvěřil jsem, Arnasonovi se věřit vyplatí, ví skoro všechno a nikdy nemluví do větru ani o tom, čemu nerozumí. Takže, že by Šmahel Rádlu neznal, nepřipadá v úvahu. Ergo: proč o něm nepíše?

Rádlův pohled na Husa se nejvíce ze Šmahelem obsírně probírané literatury podobá pojetí Paula De Vooghta, s nímž Šmahel polemizuje již déle než třicet let. Pro oba autory – De Vooghta a Rádlu – je příznačné, že nemají příliš vysoké mínění o Husově teoretické vyspělosti a vědecké aspiraci. Rádl píše: „Stojí před námi hrdina jiný, než jaké vypěstoval rytířský západ: u Husa není duševních konfliktů, není vnitřního zpracování a překonávání problémů. Hus si neuvědomuje a neformuluje po svém problém, o který kolem něho šlo, nestojí před událostmi, nýbrž jest jejich součástí. V době bojů o dekret kutnohorský Hus spíše než vůdci podobá se žurnalistovi, věrnému své straně; jest hlasatelem ‚veřejného mínění‘, nikoli svého mínění; cítí se za jedno s tímto míněním, přijímaje je en bloc a nezdržuje se úvahami, co jest na něm správného a co nic; jako dobrý žurnalista vyčnívá, kdo s míněním jeho strany sympatizuje a kdo nic; všichni první jsou jeho přáteli ve všem; odpůrci jsou mu nepřáteli ve všem. Jako věrný služebník své věci má radost z každého útoku na nepřítel a hněvá se pro každý neúspěch strany své. Pro Husa jest Wyclif bojovným heslem a dost; jestliže se útočí proti teoriím jeho miláčka, vystupuje proti jasným thesím tím, že chrání Wyclifa proti úhoně, že by mohl být zván ‚kacířem‘, t. j. špatným člověkem; byly-li jeho nauky opravdu kacířské, pro to měl málo porozumění.“⁴¹

1 EMANUEL RÁDL, *Válka Čechů s Němci*, Praha 1928, s. 55–56.

Šmahelovo pojetí husitství je důsledně nekonfesijní. To je ku prospěchu věci, i když jiná skvělá, nedávno vydaná kniha o Husovi – Jirí Kejř, *Hus známý i neznámý* (Praha 2010) – je v této věci silnější. Praktikující protestant v ní vydává svědectví svého celoživotního badatelského poznání, které ale svědčí proti – nebo více méně proti – pojetí, které zastávala jeho strana sporu. V otázce sympatií ale Šmahel „nekonfesijní“ není. Hus mu imponuje, sympatizuje s ním i v chybách, kterých se dopustil. To, co na mých přednáškách popuzovalo, byla zřejmě Rádlem inspirovaná otázka, která v Husově době naléhavě hledala řešení, a našla je v kostnickém usnesení, jímž se nahrazuje neomylnost papežova neomylností koncilu.

Jaká byla Husova odpověď na tuto otázku? Viklefova je jasná, nápravu v církvi má provést světská moc, císař stojí nad papežem. U Husa to takto jednoznačné není, neměl právě štěstí na světské ochránce, ale ve sporu mezi Václavem IV. a arcibiskupem stál na straně králově. Když jej Václav opustil, uvěřil v to, že správný kníže posledního času, který vystoupí proti papežskému Antikristovi, je Zikmund. Ale v Kostnici prohlašoval, že nejen církevní prelát, ale i světský vladař stojící ve smrtelném hříchu, „neposvěcuje“, nedrží své beneficium, svůj úřad a moc „hodně“. Šmahel krásně popisuje scénu, kdy Zikmund byv upozorněn na Husovo vyjádření odtušil: „Nikdo nežije bez hříchu.“

Kde tedy hledat zdroj autority? Není jí ani papež, ani císař, z Písma nelze převěřit, protože obsahuje argumenty pro obě strany. Odvolání ke Kristu? Bylo zamítnuto. Husova snaha o boží soud skončila fiaskem, nepřišla bouře, která by zapálenou hranici uhasila. Na straně „pravdy“ stáli v Kostnici nikoli Hus a Jeroným, nýbrž Pálec a Matouš z Krakova, který se sice koncilu na tomto světě nedočkal, ale podílel se rovněž na formulaci učení o neomylnosti koncilu. To pak po více než pět století nahrazovalo autoritu neomylného papeže.

V oněch bájných disidentských časech jsme dobře znali jeho trapnou karikaturu: generální linii komunistické strany formulovanou neomylným stranickým koncilem, neomylnost platná do příštího sjezdu. Ale legendární XIV., vysočanský, později zrušený sjezd KSC patřil k několika světlym momentům dějin této obskurní instituce.

Šmahelovi Pálec sympatický není, vidí v něm zrádného přítele, který před soudem koncilu Husovi výrazně přitížil. Já bych spíše zdůrazňoval Pálčovo zoufalé úsilí o to, aby Hus nahlédl důsledky svého jednání, a tady nejde jenom o vidinu hranice, ale také o vidinu společnosti, ve které se zhroutí zdroje autority a převládne hrubé násilí. Hus měl v tomto smyslu štěstí, nedožil se husitské revoluce. Zhrozil by se jí a smetla by ho, byl to slušný člověk a takoví nemají v revolučních časech místo a štěstí. Pálec revoluci v její první fázi sledovat mohl ze svého krakovského exilu, protože domů se vrátit nemohl a jistě také nechtěl. Štěpán Pálec

a Stanislav ze Znojma cestovali do Říma, aby čelili obvinění z kacířství, Hus nikoli. Štěpán a Stanislav do Říma nedojeli, skončili v žaláři již v severní Itálii, ale pochopili, kam vede spoléhání za světskou moc v duchovním sporu, a opustili Viklefovo učení. Zda tak učinili ze strachu, to je stanovisko starší české tradice, nebo v důsledku poznané pravdy, vlastně není důležité.

Čteme-li Husovu korespondenci z Kostnice, lze porozumět tomu nejhorsšímu, co Husa potkalo. Obávám se, že pochopil, že se nevydal po správné cestě, viděl také, že nelze odvolat a uznat, že má jen jedno oko, zatímco koncil má dvě. Ne kvůli hlasu svědomí, jak kdysi krásně odvozoval Karel Kosík, ale kvůli tomu, že lidé doma, v Čechách, by to nepochopili a neodpustili.

Šmahelova monografie o Janu Husovi je skvělá. Je obsažná, čtivě napsaná, s orientujícími poznámkami, které čtenáře neruší při četbě. Jde o zdařilé dílo zralého mistra historického řemesla. Nejlepší mi připadají s. 261–271, kapitola *Vybrané otázky studia A–Z*. Je umístěna až za poznámkami, takže čtenář lačný happy endu či katastrofy by ji mohl klidně přehlédnout. To by ovšem byla chyba fatální. Podle abecedy zde Šmahel v třiadvaceti kratičkových subkapitolkách podává výčet hlavních problémů studia, odkazuje k bohaté literatuře a stručně referuje odlišná stanoviska autorů. Kdo si knihu nekoupí, prohloupí, zájemce o problematiku, který si tuto kapitolu neopíše nebo neoskenuje, si přidělá mnoho práce a problémů.

Zdeněk Pinc